

การเปลี่ยนผ่านเชิงโครงสร้างการเมืองสยามในพื้นที่ชายขอบ: ปัจจัยแห่งการเรืองอำนาจ ของพระยาวิชญานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง)

วรพีชัย คงพอม

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างการเมืองสยามในคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยเน้นศึกษากรณีพื้นที่หัวเมืองชายฝั่งทะเลตะวันตก และบทบาทของพระยาวิชญานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) ในฐานะ “ชนชั้นนำตัวกลาง” ผู้มีบทบาทนำในการนิยามความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างท้องถิ่นกับส่วนกลาง งานศึกษานี้มุ่งท้าทายกรอบคำอธิบายประวัติศาสตร์แบบรัฐศูนย์กลาง โดยเสนอให้เห็นว่ากระบวนการก่อรูปรัฐสยามมิใช่การแผ่ขยายอำนาจจากส่วนกลางเพียงฝ่ายเดียว หากแต่เป็นกระบวนการที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์และการต่อรองเชิงโครงสร้างของชนชั้นนำในพื้นที่ชายขอบ บทความใช้วิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดเศรษฐกิจการเมือง เพื่อสำรวจโครงสร้างอำนาจระดับพื้นที่จากหลักฐานชั้นต้น อาทิ เอกสารโต้ตอบทางราชการ และหนังสืออนุสรณ์งานศพ ตลอดจนหลักฐานชั้นรองที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า โครงสร้างอำนาจในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันตกเปิดโอกาสให้เกิด “พื้นที่แห่งการต่อรอง” ที่ซึ่งพระยาวิชญานุประดิษฐ์สามารถประสานผลประโยชน์ของรัฐเข้ากับฐานอำนาจทางเศรษฐกิจของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังพบว่า ความสำเร็จของพระยาวิชญานุประดิษฐ์อยู่ที่การแปรเปลี่ยนทุนจากเหมืองแร่ดีบุกและการค้าไปสู่อำนาจนำทางการเมือง โดยอาศัยสถานะตัวกลางในการจัดการทรัพยากรและควบคุมแรงงานเป็นเครื่องมือเพื่อสถาปนาอำนาจต่อรองกับรัฐส่วนกลางได้อย่างเป็นรูปธรรม บทความสรุปว่าการปฏิรูปสู่รัฐสมัยใหม่มิได้ลดทอนอำนาจท้องถิ่นเสมอไป แต่สำหรับชนชั้นนำตัวกลางที่มีกลยุทธ์ในการปรับตัว กระบวนการนี้กลับเป็นเงื่อนไขสำคัญที่เอื้อให้กลุ่มชนชั้นนำตัวกลางสามารถสร้างและค้ำจุนฐานอำนาจของตนให้ดำรงอยู่ได้อย่างแข็งแกร่งภายใต้ระบอบระเบียบใหม่ของราชสำนัก

คำสำคัญ: พระยาวิชญานุประดิษฐ์, หัวเมืองชายฝั่งทะเลตะวันตก, ชนชั้นนำตัวกลาง, รัฐสมัยใหม่

มุมมองของทมยันตีต่อมโนทัศน์ความเป็นหญิงที่สะท้อนในนวนิยายเรื่อง “คู่กรรม”

พริดา บุรณะพล

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพลักษณ์และอุดมคติของผู้หญิงที่ปรากฏในงานประพันธ์ของทมยันตี ผ่านการวิเคราะห์บริบททางสังคม ประวัติศาสตร์ และแนวคิดของผู้ประพันธ์ โดยมุ่งเน้นการตีความตัวละครหญิง โดยเฉพาะ “อังศุมาลิน” ในฐานะภาพแทนของผู้หญิงไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง การศึกษานี้ใช้การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีวรรณกรรมร่วมกับการทบทวนเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์ชาตินิยม ระบบชายเป็นใหญ่ และค่านิยมเรื่อง “หญิงดี” ในสังคมไทย จากการศึกษาพบว่า ภาพผู้หญิงในนวนิยายของทมยันตีนั้นมีลักษณะที่ซับซ้อน กล่าวคือ ตัวละครหญิงมักถูกสร้างให้เข้มแข็ง มีความคิดและอุดมการณ์ของตนเอง แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังถูกกำกับไว้ด้วยกรอบของศีลธรรม ครอบครัว และหน้าที่ต่อชาติ ซึ่งสะท้อนโลกทัศน์แบบอนุรักษนิยมและแนวคิดราชาชาตินิยมของผู้เขียน นอกจากนี้ การศึกษาภูมิหลังชีวิตของทมยันตียังช่วยอธิบายที่มาของแนวคิดดังกล่าว ทั้งในด้านวัฒนธรรมครอบครัว การเมือง และบริบทสังคมยุคสงครามเย็น นวนิยายเรื่อง คู่กรรม จึงไม่ได้เป็นเพียงเรื่องราวรักโศกเพียงเท่านั้น หากแต่เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ผลิตซ้ำอุดมคติของความเป็นหญิงไทย พร้อมทั้งเปิดให้เห็นความตึงเครียดระหว่างความปรารถนาส่วนบุคคลกับบทบาททางสังคม งานศึกษานี้จึงช่วยขยายความเข้าใจต่อความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรม เพศสภาพ และอุดมการณ์ทางการเมืองในสังคมไทยร่วมสมัย

คำสำคัญ: ทมยันตี, คู่กรรม, มโนทัศน์ความเป็นหญิง, เพศสภาพในสังคมไทย

**เมื่อยเช้า: การสร้างภาพแทนและอัตลักษณ์หญิงไทยในบริบทฐานทัพอเมริกันช่วงสงครามเวียดนาม
พ.ศ.2507-2519**

ณัฐวารีภักษ์ โพธิ์บุญ

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาตัวตนอัตลักษณ์และภาพแทนของผู้หญิงไทยสมภาวะที่ไทยมีฐานทัพอเมริกันเพื่อเป็นพื้นที่พักผ่อนในช่วงสงครามเวียดนาม ระหว่าง พ.ศ.2507-2519 งานศึกษานี้มองผ่านกรอบความสัมพันธ์ระดับใหญ่ที่สหรัฐอเมริกาเข้ามามีบทบาทกำกับเศรษฐกิจการเมืองของไทยในช่วงสงครามเย็น การผลิตพื้นที่ทางสังคมขึ้นใหม่อย่างพื้นที่พักผ่อนบันเทิง เพศสมภาวะ และแรงงานทางอารมณ์ บทความนี้เสนอว่าฐานทัพอเมริกันในไทยนั้นไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่ทางทหาร แต่เป็นพื้นที่พิเศษที่โครงสร้างอำนาจสงครามที่เกิดขึ้น ซึ่งได้ผลกระทบแทรกซึมลงสู่ชีวิตประจำวัน เศรษฐกิจท้องถิ่น และความสัมพันธ์เชิงระหว่างหญิงไทยและทหารอเมริกัน ความสัมพันธ์ระหว่างทหารจีไอกับหญิงไทยโดยเฉพาะในรูปแบบโสเภณีและ “เมื่อยเช้า” ไม่ได้เป็นเพียงพฤติกรรมส่วนบุคคล แต่เป็นส่วนของความสัมพันธ์เชิงจักรวรรดิที่ไม่เท่าเทียมอำนาจเงินดอลลาร์และสถานะทางทหารก่อให้เกิดโครงสร้างอำนาจเฉพาะพื้นที่ ขณะเดียวกันผู้หญิงไม่ใช่เพียงผู้ถูกกระทำ แต่มีบทบาทในฐานะแรงงานทางอารมณ์ ที่ผลิตความใกล้ชิด ความอบอุ่น และภาพครอบครัวชั่วคราวให้กับผู้ชายที่เป็นทหารอเมริกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงอาจถูกทำความเข้าใจในฐานะกระบวนการทำให้ความใกล้ชิดกลายเป็นสิ่งที่แลกเปลี่ยนได้ในระบบเศรษฐกิจของสงคราม นอกจากนี้ ยังชี้ให้เห็นว่า ร่างกายของผู้หญิงไทยถูกทำให้เป็นพื้นที่ทางยุทธศาสตร์ในระดับวาทกรรมสาธารณะ ซึ่งเกี่ยวโยงกับการสร้างภาพแทน การตีตรา และการนิยามปัญหาสังคม ซึ่งส่งผลต่อในประเด็นอัตลักษณ์และความทรงจำ โดยเฉพาะในลูกครึ่งอเมริกัน การศึกษานี้จึงเสนอว่าการทำความเข้าใจผู้หญิงในบริบทฐานทัพอเมริกันจำเป็นต้องมองควบคู่ทั้งโครงสร้างอำนาจโลก พื้นที่ทางสังคม และประสบการณ์ในระดับชีวิตประจำวัน

คำสำคัญ: หญิงไทย, เมียเช่า, สงครามเวียดนาม, อัตลักษณ์, ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศ, สตรีนิยม, ทหารอเมริกัน, ลูกครึ่งอเมริกัน

จากความจำเป็นสู่โอกาส: จีนใหม่กับรัฐไทยในฐานะผู้เอื้อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

กวินนาฏ โกวิทย์การ

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนโพ้นทะเลและกลุ่มชาวจีนอพยพใหม่ กับกลไกการดำรงอยู่และการขยายตัวของธุรกิจทุนจีนสีเทาในสังคมไทย โดยวิเคราะห์ประเทศไทยในฐานะ “พื้นที่ยุทธศาสตร์” ที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างโอกาสทางธุรกิจของเครือข่ายทุนข้ามชาติ ควบคู่กับการพิจารณาบทบาทของรัฐไทยผ่านนโยบายและเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่เปิดช่องให้กลุ่มทุนดังกล่าวสามารถดำเนินกิจกรรมและสถาปนาเครือข่ายได้อย่างเป็นระบบ งานศึกษานี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการวิจัยเอกสาร โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากงานวิชาการ รายงานนโยบาย และบทวิเคราะห์จากสื่อมวลชน เพื่อตีความปัจจัยที่ส่งเสริมให้ธุรกิจทุนจีนสีเทาสามารถฝังตัวและขยายตัวในสังคมไทย ข้อค้นพบสำคัญระบุว่า การดำรงอยู่ของธุรกิจทุนจีนสีเทามีใช้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเอกเทศ แต่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับประวัติศาสตร์การอพยพที่วางรากฐานทางเครือข่ายเอาไว้ ผนวกกับนโยบายของรัฐที่สร้าง “สภาพแวดล้อมแห่งโอกาส” ในการแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งกลายเป็นช่องโหว่เชิงโครงสร้างที่ดึงดูดให้ทุนสีเทาเข้ามาใช้ไทยเป็นฐานปฏิบัติการหลัก งานศึกษานี้จึงสรุปว่ารัฐไทยมีลักษณะเป็น “ผู้เอื้อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ” ที่เปลี่ยนพื้นที่ของประเทศให้กลายเป็นโอกาสเติบโตของทุนจีนสีเทาผ่านปัจจัยทางประวัติศาสตร์และทิศทางนโยบายของรัฐ

คำสำคัญ: ธุรกิจจีนสีเทา, ชาวจีนอพยพใหม่, พื้นที่ยุทธศาสตร์, นโยบายรัฐไทย, ผู้เอื้อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

จากถงเหมิงฮู่สู่ก๊กมินตั๋ง: การศึกษาที่ปักกิ่งทางอารมณ์ของชาวจีนโพ้นทะเลในสังคมไทย พ.ศ. 2448-2492

ศรุตฯ น้ำจันทร์

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์บทบาทของสมาคมถงเหมิงฮู่และพรรคก๊กมินตั๋งในประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2448 ถึง พ.ศ. 2492 ผ่านกรอบแนวคิดประวัติศาสตร์อารมณ์ความรู้สึก (history of emotions) เพื่อทำการอธิบายประวัติศาสตร์ชาวจีนโพ้นทะเลตามชนบทกระแสหลักที่ให้ความสำคัญกับมิติการเมืองและเศรษฐกิจ เป็นสำคัญ งานศึกษานี้เสนอว่าองค์กรดังกล่าวไม่ได้ทำหน้าที่เพียงกลไกทางการเมืองเชิงสถาบัน หากแต่เป็น “พื้นที่ทางอารมณ์” ที่รองรับ จัดระเบียบ และหล่อหลอมอารมณ์ความรู้สึกร่วมของชาวจีนโพ้นทะเล ภายใต้บริบทสังคมไทยที่เต็มไปด้วยความหวาดระแวง การกีดกัน และการสร้างความเป็นอื่น บทความประยุกต์ใช้แนวคิด “ระบอบอารมณ์” (emotional regime) และ “ที่ปักกิ่งทางอารมณ์” (emotional refuge) ของวิลเลียม เรตต์ เพื่อชี้ให้เห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถานะทางอารมณ์ของผู้ย้ายถิ่นกับโครงสร้างอำนาจรัฐ ผลการศึกษาพบว่า ความโดดเดี่ยว ความแปลกแยก และความไม่มั่นคงจากการพลัดถิ่น ผสมผสานกับแรงกดดันเชิงนโยบายของรัฐไทยหลังการปฏิวัติซินไฮ่ เป็นเงื่อนไขสำคัญที่เปลี่ยนสมาคมถงเหมิงฮู่และพรรคก๊กมินตั๋งสาขาประเทศไทยให้กลายเป็นที่ปักกิ่งทางอารมณ์และพื้นที่ยืนยันอัตลักษณ์ งานศึกษานี้ใช้วิธีวิจัยเอกสารเชิงวิเคราะห์ โดยพบว่าอารมณ์ความรู้สึกร่วมมิใช่เพียงผลพลอยได้ทางสังคม แต่เป็นพลังขับเคลื่อน

สำคัญที่มีบทบาทต่อการรวมกลุ่มและการดำรงอยู่ขององค์กรชาวจีนในประเทศไทย บทความนี้จึงเสนอให้
พิจารณาประวัติศาสตร์ชาวจีนโพ้นทะเลผ่านมิติทางอารมณ์ เพื่อขยายพรมแดนความรู้เกี่ยวกับ
ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยกับกลุ่มชาติพันธุ์ให้ครอบคลุมมิติความเป็นมนุษย์อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ที่พักพิงทางอารมณ์, สมาคมกงเหมิงฮ่วย, พรรคก๊กมินตั๋ง, ประวัติศาสตร์อารมณ์ความรู้สึก

กรมราชทัณฑ์กับการเปลี่ยนผ่านจากกระทรวงมหาดไทยมายังกระทรวงยุติธรรม พ.ศ.2545

ธรรศพรหม พรหมพันธ์

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาประวัติศาสตร์กรมราชทัณฑ์เชิงโครงสร้างอำนาจและบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่ยุค
หลังเปลี่ยนแปลงการ พ.ศ.2475 ยุครัฐบาลทหารหลัง พ.ศ.2490 - ต้น พ.ศ.2500 และจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญ
ในปี พ.ศ.2545 ที่กรมราชทัณฑ์ถูกโอนย้ายจากกระทรวงมหาดไทยมาสังกัดในกระทรวงยุติธรรมภายใต้การ
นำของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ด้วยนโยบายปฏิรูประบบราชการใหม่ ส่งผลให้ในช่วงเวลาต่อมากรม
ราชทัณฑ์เริ่มเกิดการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงทั้งโครงสร้างและบทบาทการราชทัณฑ์อย่างเห็นได้ชัดในยุค
ร่วมสมัย วิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของกรมราชทัณฑ์ที่ปรากฏตั้งแต่หลัง พ.ศ.2475 ไปจนถึง พ.ศ.
2545 แสดงให้เห็นว่ากรมราชทัณฑ์นั้นมีความสำคัญและมีความเชื่อมโยงกับสังคมไทยและการเมืองไทย
อย่างมีนัยสำคัญซึ่งกล่าวได้ว่ากรมราชทัณฑ์เป็นส่วนราชการที่นอกจากจะทำหน้าที่ด้านกระบวนการ
ยุติธรรมและการบังคับโทษทางอาญาแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นหน่วยงานที่ปกครองและประกันหลักความ

ปลอดภัยให้แก่สังคมมาโดยตลอดซึ่งความเด่นชัดในการเป็นหน่วยงานปกครองและควบคุมผู้ต้องขังจะปรากฏในสมัยที่กรมราชทัณฑ์สังกัดในกระทรวงมหาดไทย หลังจากการปรับโครงสร้างผ่านการปฏิรูประบบราชการปี พ.ศ.2545 จะทำให้เห็นในเวลาต่อมาว่ากรมราชทัณฑ์ในสังกัดกระทรวงยุติธรรมเริ่มปรับเปลี่ยนแนวทางในการดำเนินงานต่างๆ ให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมมากยิ่งขึ้นผ่านการปรับปรุงตัวบทกฎหมาย บทบาทการบริหารโทษ และการให้ความสำคัญกับการสงเคราะห์มากกว่าการปกครองแบบในอดีต ทำให้เกิดช่องว่างทางการศึกษาประวัติศาสตร์กรมราชทัณฑ์ในการมองความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่ยังมีค้อยู่ได้รับการขยายความและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นมาจนปัจจุบันให้เห็นได้อย่างชัดเจน รวมถึงการสร้างการรับรู้ใหม่ต่อราชทัณฑ์ไทยโดยยกเอาจุดเปลี่ยนสำคัญในปี พ.ศ.2545 มาวิเคราะห์เป็นตัวแปรสำคัญที่จะสามารถอธิบายราชทัณฑ์ไทยที่กลายสภาพมาเป็นดังในปัจจุบัน

คำสำคัญ: กรมราชทัณฑ์, การปฏิรูประบบราชการ, กระทรวงยุติธรรม